

קול צופיד

מִן הָרֹאשׁוֹן לְצִיּוֹן הָרֶה"ג הַמְּקוּבֵּל הָא-לֵקִי
הֶרֶב מֵרַדְכִי אֱלִיהוּ זְצוּק"ל

שלח לך - תשס"ג - מאת מִן הָרֹאשׁוֹן לְצִיּוֹן הָרֶה"ג מֵרַדְכִי אֱלִיהוּ זְצוּק"ל

השיעור לעילוי נשמת :

מִן הָרֹאשׁוֹן לְצִיּוֹן הָרֶה"ג מֵרַדְכִי אֱלִיהוּ זְצוּק"ל

פרשת השבוע : שלח לך

השיעור נמסר ע"י הרב מרדכי אליהו זצוק"ל, בשנת תשס"ג.

הלכות שבת

השבוע נקרא על פרשת המרגלים, ופרשה זו נסמכה לפרשת מרים, ומבאר רש"י את הטעם לסמיכות זו, וז"ל: "למה נסמכה פרשת מרגלים לפרשת מרים, לפי שלקתה על עסקי דבה שבדברה באחיה, ורשעים הללו ראו ולא לקחו מוסר" עכ"ל. והנה יכולים לשאול, בשלמה מרים נענשה כי דברה במשה רבנו שהיה ראש כל הנביאים שעליו נאמר 'בכל ביתי נאמן הוא', והקב"ה מחבבו בלשון "משה עבדי", אבל המרגלים לא דברו אלא על עצים ואבנים, ולמה התורה הסמיכה את עניינם, ולמה יצא עליהם הקצף? הרי הם אמרו "ארץ אוכלת יושביה".

אבל מדברי רש"י אנו למדים עד כמה גדולה ועצומה מעלתה ושבה של ארץ ישראל, שאפילו על עפרה ואבניה אין לדבר דברי גנאי כלל ועיקר. ועוד, המרגלים כפרו בעיקר, עד שאמרו להם "אך בה' אל תמרודו", אם אתם פחדנים שפחדים מ"בני ענק" - תפחדו, אך אינכם צריכים למרוד בה'. עיין רש"י (על פרק י"ג פסוק ל"א) 'חזק הוא ממנו' - "כביכול כלפי מעלה אמרו".

חיבתם של האמוראים לארץ ישראל

הגמרא מביאה כמה עובדות המלמדות אותנו כיצד חבבו האמוראים עד מאוד את עפרה ואבניה של ארץ ישראל.

חיבתו של ר' זירא - הגמרא בכתובות (ק"ב ע"א) אומרת: "רבי זירא, כי הוה סליק לא"י, לא אשכח מברא למעבר (כשעלה רבי זירא לארץ ישראל והגיע לירדן, לא מצא ספינה שתעבירו את הנהר), נקט במצרא וקעבר (ופירש רש"י וז"ל: "נקט במצרא - יש מקום שאין גשר, ומשליכין עץ על רוחב הנהר משפה לשפה, ואינו רחב לילך עליו כי אם אוחו בידיו בחבל המתוח למעלה הימנו קשור שני ראשיו בשתי יתדות אחת מכאן ואחת מכאן בשני עברי הנהר". דהיינו, ר' זירא לא המתין לספינה אלא חצה את הנהר בעזרת חבל). אמר ליה ההוא צדוקי, עמא פיזיא! דקדמיתו פומיכו לאודנייכו, אכתי בפזיזותיכו קיימיתו! (וביאר רש"י וז"ל: "מתחלתכם הייתם בהולים שהקדמתם 'נעשה' לנשמע' ועודכם בבהלתכם כבתחלה למחר לעשות דבר בלא עתו". אותו צדוקי לא הבין על מה הבהילות להכנס לארץ ישראל בדרך לא דרך, ולדעתו המוטעית היה מן הראוי שר' זירא ימתין שתגיע הספינה ותעבירו את הנהר). אמר ליה, דוכתא דמשה ואהרן לא זכו לה, אנא מי יימר דזכינא לה! (כלומר, תשוקתו לעלות לארץ ישראל היתה כל כך חזקה שלא המתין כלל, ועל כן עבר מייד שמא לא יזכה להכנס כמו משה ואהרן).

חיבתו של רבי אבא - עוד אומרת הגמרא: "רבי אבא מנשק כיפי דעכו". פירש רש"י, וז"ל: "כיפי - אלמוגים (כלומר, שכשהיה נכנס לארץ ישראל דרך עכו, היה מנשק את האלמוגים שצצו בחופי הארץ מרוב חיבה). לישנא אחרינא, כיפי דעכו סלעים". מכאן רואים את חיבתו של רבי אבא את ארץ ישראל שאפילו את אבניה חיבב ביותר, והיה מנשקם. ועכו בזמנם היתה נמל שהגיעו אליו לארץ.

חיבתו של רבי חנינא - עוד עובדא אומרת הגמרא: "רבי חנינא מתקן מתקליה" ומפרש רש"י: "מתקן מתקליה - משה ומתקן מכושולי העיר מחמת חיבת הארץ שהיתה חביבה עליו ומחזר שלא יצא שם רע על הדרכים". מכאן שמעלתה של ארץ ישראל כל כך גבוהה שצריכים לדאוג לכך שאפילו אבניה לא יהיו סיבה להוצאת דיבה על קדושתה. שלא ימצא אדם מפונק שדרך בכביש על אבן וזה יפריע לו, ויוציא דיבת הארץ רעה.

ועוד פירוש כתבו בתוס' (שם ד"ה רבי חנינא מתקל מתקליה. לרש"י היתה גירסא "מתקן", ולתוס' היתה גירסא אחרת 'מתקל', ועל כן פירושיהם שונים), שהיה שוקל את האבנים, ואם הם כבדות ידע שהוא נכנס לארץ ישראל, ואם הם קלות סימן שהוא עוד בחו"ל. והביאו התוס' משם מדרש תנחומא "כשעלה רבי חנינא הגדול מבבל, ביקש לידע אם נכנס לאר"י, והיה שוקל אבנים. כל זמן שהיו קלות, אמר עדין לא נכנסתי לארץ ישראל, כיון שמצאן כבדות, אמר אין אלו אלא אבני ארץ ישראל, והיה מנשקן וקרא עליהן את הפסוק הזה כי רצו עבדיך את אבניה", עכ"ל התוס'.

חיבתם של ר' אמי ור' אסי - עוד מובא בגמ' (שם): "ר' אמי ורבי אסי קיימי משמשא לטולא ומטולא לשמשא". ומפרש רש"י שם: "קיימי משמשא לטולא - כשהשמש הגיע למקום שהן יושבין וגורסין וחמה מקדרת עליהן, עומדין משם לישב בצל. ובימי הצנה עומדין מן הצל ויושבין בחמה כדי שלא יוכלו להתרעם על ישיבת ארץ ישראל". לדוגמא, אם יבוא אדם מסיביר הקרה לארץ ישראל, בימות החמה, עלול הוא לומר על הארץ שחומה רב מאוד ואי אפשר לחיות בה. כמו כן, אם יבוא אדם מארצות אפריקה החמה, לארץ ישראל בימות החורף הקרים, יאמר שאי אפשר לחיות בה כי היא קרה ביותר. ולזה דאגו רבי אמי ורבי אסי שלא יגיעו לידי אי נוחות בגלל אקלים וכדומה, וזאת כדי שלא להחסיר מחיבת אר"י כלל ועיקר (עיין לבא"ח בספרו 'בן יהודה' ד"ה קיימי).

מותר לאדם לומר 'קר לי' או 'חם לי', אבל אסור לומר בזלזול 'הארץ קרה' או 'הארץ חמה'.

חיבתו של רבי חייא - הגמרא אומרת (שם ק"ב ע"ב): "ר' חייא בר גמא מיגנדר בעפרה, שנאמר כי רצו עבדיך את אבניה ואת עפרה יחוננו". כלומר, היה מתגולל בעפר הארץ.

למה יש לצפות כשיבא המשיח?

כשמשח רבנו עמד והתפלל תקט"ו תפלות כדי להכנס לארץ ישראל, לא היה בכוונתו לאכול מטובה ולשבוע מטובה, אלא כל השתוקקותו העצומה היתה כדי לקיים בה מצוות התלויות בארץ. וכן עצם הימצאותו באר"י היתה עבורו שמחה גדולה. וברור שמותר ומצוה להשתבח מפירות שנסתבחה בהם ארץ ישראל.

הגמרא (שם) האומרת "אמר רב חייא בר אשי אמר רב, עתידין כל אילני סרק שבארץ ישראל שיטענו פירות, שנאמר כי עץ נשא פריו תאנה וגפן נתנו חילם". ויש להבין, וכי לשם כך אנו מצפים בכל יום לביאת המשיח ולגאולה העתידית, והלוא לדברים נשגבים מזה אנו מצפים? אלא צריך לומר, שדברי הגמרא רומזים לאדם שנמשל לעץ השדה, ויש אדם שלומד תורה והוא כאילן המביא פירות, ויש שלא זכו עדיין ללמוד תורה, והם כאילני סרק ל"ע. ועליהם אומרת הגמרא שלעתיד לבוא כשיבוא המשיח לא יהיו יותר אילני סרק, וכולם ילמדו תורה ויטענו 'פירות', ויתקיים מה שנאמר

קול צופיך

מִן הָרֹאשׁוֹן לְצִיּוֹן הָרֶה"ג הַמְּקוּבֵּל הָא-לֵקִי
הֶרֶב מֵרַדְכִי אֵלֵיהוּ זְצוּק"ל

שלח לך - תשס"ג - מאת מִן הָרֹאשׁוֹן לְצִיּוֹן הָרֶה"ג הַמְּקוּבֵּל הָא-לֵקִי זְצוּק"ל

לעדות. אבל אם ראו אדם שהוא קושר בשבת או מתיר בשבת, צריכים להודיעו על חילול שבת ואינו נפסל משום כך לעדות, מפני שרוב העם אינם יודעים זאת, ולא חמור בעיניהם כל כך. גם אם ראו יהודי נוסע בשבת או עובד בשבת, לא נפסל מייד לעדות, למרות שכולם יודעים שאסור לנסוע או לעשות מלאכה בשבת ואין זה קל בעיני אנשים כקושר ומתיר – בכל אופן לא נפסל מייד, אלא יש לגשת אליו ולהזכיר לו שהיום שבת, מחשש שמא שכח זאת. מכאן, שאיסור חילול שבת חרות עמוק בנפשו ובנשמתו של כל יהודי, ותזכורת על כך תועיל לו שלא להחשב מזיד ושלא להפסל לעדות.

החמין מעיד על השבת

בזמן הבית יוסף ע"ה היו כמה יהודים שמחמת דחקות ועוני לא היו מקפידים בממונם של חבריהם, ופעמים היו שולחים ידם וגונבים מהם כמה דברים. באותה תקופה היו הבתים בצפת (מקום מושבו של הב"י) בנויים כמו בדור הקודם, המטבח היה בחצר המשותפת, מרוחק מה מן הבית ושם היו מחממים את המאכלים ע"י גחלים (בספר 'ארץ החיים' סתהון כתב שהיתה בצפת רשות הרבים, למרות שכל רחובותיה צרים, וכוונתו לרחבה שממנה עולים לבית הכנסת האר"י הקדוש). והיו הגנבים באים בליל שבת וגונבים את החמין מהתנורים של היהודים. והיו שאמרו אולי שכחו שהיום שבת ועדיין כשרים הם לעדות עד שיאמרו להם שהיום שבת, אבל הבית יוסף אמר שהחמין עצמו מעיד עליהם שהם יודעים שהיום שבת, כי רק בשבת יש חמין, ועל כן פסולים אותם גנבים לעדות ואינם צריכים כל תזכורת. עיין שו"ע חו"מ (סי' ל"ד סעי' כ"ד), וז"ל: "כל מי שהעידו עליו שעבר עבירה פלונית אע"פ שלא התרו בו, שהרי אינו לוקה, פסול, והוא שעבר על דברים שפשט בישראל שהם עבירה. אבל אם ראוהו עובר על דבר שקרוב העושה להיות שוגג, צריכים להזהירו, ואח"כ יפסל. כיצד: ראוהו קושר או מתיר בשבת צריכים להודיעו שזה חילול שבת, מפני שרוב העם אינם יודעים זה. וכן אם ראוהו עושה מלאכה בשבת או ביו"ט צריכים להודיעו שהיום שבת שמא שוכח הוא" וכו', ע"ש.

מה עשה המקושש ?

התורה מדגישה שאותו המקושש עצים עשה מלאכה ביום שבת. ונחלקו השיטות מה עשה המקושש באותו יום שבת? א. יש מי שאומר שהוא אסף עצים, ואיסורו זה הוא משום מעמר (והלכה היא שאסור לאסוף בשבת שקדים או גרעינים שנפלו והתפזרו בכל מקום שאינו מרוצף, כגון: על הדשא וכדומה, כי יש בזה איסור מעמר, אלא יש לקחתם אחד אחד. ויש להזהר בדבר זה מאד כשזורקים שקדים על חתן וכלה בגינה וכדומה. עיין לשו"ע או"ח סי' של"ה סעי' ה' ולמש"ב וכה"ח שם. ועיין לשו"ע סי' ש"מ סעי' ט' וכה"ח שם ס"ק ע"ד שלדעת רוב הפוסקים האיסור במקום גידולם. ולדעת הרמב"ם בפרק כ"א אפי' שלא במקום גידולם, ועיין שם כה"ח ס"ק ע"י וס"ק ע"ז). ב. ויש מי שאומר שטלטל ד' אמות ברה"ר (ידוע שמדבר הוא כרמלית ואין לו דין של רשות הרבים, אבל בזמן שישאל שכן במדבר היה למדבר דין של רשות הרבים, כי דין של רה"ר תלוי במקום שיש בו ס' רבוא, והרי היו שם ס' רבוא במדבר). ג. ובתרגום יונתן בן עוזיאל אומר "ואתלוש גיסקין ביומא דשבתא", כלומר שתלש מהקרקע. על כל פנים, אותו מקושש לא שמע ולא רצה להתייחס להקראות, ועל כן נפסק דינו למיתה על ידי סקילה (ועיין לאוה"ח פרק טו פסוק לב ד"ה 'ויהיו', וד"ה 'מקושש').

ימלאה הארץ דעה את ה' כמים לים מכסים, וכולם ירוצו לצלול במים העמוקים של התורה הקדושה (עיין לרמב"ם פ"ט מהלכות תשובה הלכה ב', ופרק י"ב מהלכות מלכים הלכות ד', ה' באורך יותר).

מעלתם של קברי אבות

על הפסוק "ויעלו בנגב ויבא עד חברון" (במדבר יג, כב) – פתח בלשון רבים, וסיים בלשון יחיד. אומרים חז"ל ומובא ברש"י שעלה כלב בן יפונה להתפלל על קברי אבות בחברון. הנה, סביר להניח שהישמעאלים שגרו בחברון באותה תקופה קיבלו את פני כלב בזריקות אבנים הגונות כדרכם בקודש מימים ימימה, אבל כלב הלך להתפלל ובכה על הקברים למרות הסכנה, כי אמר שקברי האבות הקדושים שלנו הם, והאם על אלה יתאפק ה' להשאיר מקום מקודש לעם ישראל בידי זדים ארורים. ומכאן עלינו ללמוד שאין לוותר על שום מקום ועל שום חלק בארץ ישראל ולו עם גרגירים בודדים, ואפילו אם זה מקום של קברים, ואין לומר שקברים אין בהם חלילה נפקא מינה, כי דברי בלע המה, ואדרבה מקומות הקברים מקודשים לעם ישראל ומעלתם וחשיבותם לאין ערוך, ואין לוותר עליהם בשום אופן שבעולם, ובפרט של האבות הקדושים והאמהות הקדושות שעליהם אנו אומרים ב'פתח אליהו' "ישני חברון".

ערי יהודה בחורבנם – שאין שם שלטון יהודים

בזמן שעשו הסכם אוסלו (שעליו אני רגיל לומר שהוא בגימטריא 'יוסף'), היה אמור קבר רחל אמנו להמסר בידי הגויים הארורים. בשומעי זאת התקשרתי ליהודי שכיח אז כשר בממשלה, והוא היה פעם חתן תנ"ך, ושאלתי אותו איפה כתוב בתנ"ך הפסוק 'קול ברמה נשמע נהי בכי תמרורים וכו', ואמר לי מייד שזה כתוב בנביא ירמיה פרק ל"א פסוק י"ד. אמרתי לו לך ותגיד לרחל אמנו שתמשיך לבכות כי רוצים למסור אותה לידיהם הטמאות והמגואלות בדם של הפלסטינאים. ובאמת הוא עשה רעש גדול, ונתנו לנו תחת זה מקום אחר. היום לצערנו הרב עושים 'מפת דרכים', ויש לדעת ולהכריז על כך שהכל דברים בטלים ומבוטלים, כי אין לאף אחד שום זכות למסור חלק מארץ ישראל, לשום אדם שאינו מעם ישראל. וצריכים לומר לכולם, ולא רק מחוטב עצים עד שואב מימין, אלא מחוטב עצים ועד ראש הממשלה שאסור לוותר אפילו על גרגיר מארץ ישראל ששייכת אך ורק לעם ישראל. ופעם לצערנו הרב נכנעו וויתרו על בית לחם, והיה שם חבר כנסת דתי אחד, ואמרתי לו שצריכים לקרוע על זה כמו שכתוב בהלכה. הוא אמר לי שזה לא צריני, אלא על הנייר בלבד, והבטיח לי שאנחנו עוד נשלוט שמה. אחרי שבוע התקשרתי אליו ושאלתי אותו אם הוא יכול להכנס לבית לחם, ואמר לי כי לא נותנים לאיש להכנס לשם. או אז אמרתי לו עכשיו תקרע את בגדיך, אתה סמכת על הסכמים. כי כך דרכם של הערבים, שמרגע שנמסר בידם ולו חלק קטן של ארץ ישראל, משתלטים עליו ורוצחים כל מי שיעז להתקרב לשם.

מהדיו, אדם שרואה ערי יהודה בחורבנם חייב לקרוע, ופירוש בחורבנם הוא כדברי 'כף החיים' שאין בהם שלטון יהודים (עיין בשו"ע סי' תקס"א, ועיין בב"י שם המובא בכה"ח ס"ק ד' 'בחורבן ואע"פ שיושבים בהן ישראל, כיון שהאומות מושלים עליהם מקרי חורבן').

המחלל שבת - אימתי נפסל לעדות?

בסוף הפרשה התורה כותבת את עניין מקושש העצים. בשולחן ערוך (חושן משפט סי' ל"ד הלכה כ"ד) כתוב שאדם שמחלל שבת פסול

קול צופיך

מרת הראשון לציון הרה"ג המקובל הא-לקי
הרב מרדכי אליהו זצוק"ל

שלח לך - תשס"ג - מאת מרת הראשון לציון הרה"ג מרדכי אליהו זצוק"ל

מצוותי" (ולכאורה ישנו הבדל, כי בלבישת ציצית זוכרים שהיא שקולה כנגד תרי"ג מצוות, ומכוון לקיים את כל המצוות. אבל בעבודה זרה, העובד אותה חלילה כבר עובר על כל התורה כולה).

לעשות את השבת

בעל אוה"ח הקדוש שואל בכמה מקומות על הפסוק "ושמרו בני ישראל את השבת לעשות את השבת לדורותם" - מהו 'לעשות' את השבת? בשלמא יום טוב נקבע על פי תאריכי קביעת המועדים, אבל שבת הרי אינה משתנה לעולם מימי הבריאה? והוא מתרץ, שהכוונה במילה "לעשות" היא, על התוספת שמוסיפים בערב שבת מחול על הקודש, כמו שהמנהג בירושלים להדליק נרות 40 נרות לפני השקיעה. ואין לנהוג כאותם שמקבלים את השבת 20 דקות לפני השקיעה, שהם עוקרים מנהג ותיק. ומנהג זה נהוג בירושלים שהיא עיר הרים וגבעות, ובכל הארץ נוהגים כ - 30 דקות.

שלא לקבל את השבת מאוחר

פעם ראיתי לוח מסויים שכתוב בו קבלת שבת 20 דקות לפני השקיעה. אמרתי לעורך הלוח: מי התיר לך לעשות כן, ואם בגלל מאן דאמר, אזי תפרש שזה לפי מ"ד, אך הוא לא שמע לדבריי. תוך כדי דברים באה אשה אחת ואמרה לי שהיא הדליקה את הנרות 20 דקות לפני השקיעה, ככתוב בלוח הנ"ל. שאלתי אותה לשעה המדויקת שבה הדליקה, והתברר שהיה זה 20 דקות לאחר השקיעה, ואמרתי לה שמעיקר הדין היא חייבת קרבן חטאת ועליה לרשום זאת בפנקס. ואז פניתי לאותו רב ואמרתי לו שכל אלו שטעו יבאו ויתבעו אותו למה הטעה אותם בדבר הלכה, ובגלל זה התחייבו חטאת, והרי הוא הזיק והפסיד אותם, ועליו לשלם להם את הנזקים, מדין גרמא בנזקים שפסדו מדיני אדם וחייב בדיני שמים (ועיין במסכת ב"ק דף נ"ה ע"ב, ונ"א ע"א).

השמש מעידה על זמן שקיעתה

פעם אחת כשבני הרה"ג רבי שמואל הי"ו היה רב בעיירה 'שלומי', ראה שנהגו להדליק את הנרות כמו בחיפה. והוא בא ושאל אותי אם כן ההלכה, ועניתי לו שעליו לבדוק בלוח אם מקום זה גבוה יותר או נמוך, ולא עוד, אלא שעליו לעלות על הר גבוה או על בניין גבוה ולראות את מהלך שקיעת השמש כמו שכתוב בלוח. הלך רבי שמואל ועשה כמצוותי והנה הוא מגלה שיש הפרש של 20 דקות בין זמן השקיעה בחיפה לבין הזמן בשלומי, והכריז מייד בקרב אנשי הקהילה שצריכים לנהוג אחרת. הרב שקדם לו התרעם על כך ואמר לו שכן נהגו מאז ומעולם, וענה לו שלא הוא קבע אלא השמש הוכיחה את מהלכה ואין לחלוק על דבריו ברורים. ואין בזה משום חכם שאסר, אין אחר רשאי להתיר, וכן להיפך, אם התיר, אין לחכם אחר לאסור (ועיין במסכת נידה דף כ' ע"ב, ותוס' שם ד"ה אגמריה).

אדם שמתעטף בציצית נקרא קדוש

המתעטף בטלית ובציצית צריך לכוון את מה שכתוב במצוה זו 'למען תזכרו ועשיתם את כל מצוותי והייתם קדושים לא-לוקים'. ואל יאמר האדם, ש'קדוש' נקרא רק מי שצם כל היום ולומד קבלה כל הזמן, אין הדבר כן, אלא אפילו מי שמתעטף בציצית נקרא קדוש.

לשם יחוד קודם לבישת טלית ותפילין

דעת הב"ח וכן מובא ברוב הפוסקים: המתעטף בבוקר בטלית צריך לומר 'לשם יחוד'. ולדעת רוב הפוסקים אם לא כיון או לא

עדות והתראה למקושש העצים

ויש להבין, מדוע התורה כפלה וכתבה "וימצאו...ויקריבו אותו" (במדבר טו, לב - לג)? אלא, שהיו צריכים להתרות בו ולהזהירו שאסור לקושש כדין שכתוב בהלכה. ואם לא התרו בו, חייב חטאת, ובשמים יעשו לו כפי חשבונם, ועל כל פנים אין לו דין סקילה. וזהו שהתורה כפלה ויקריבו אותו המוצאים אותו, ללמדנו שהתרו בו העדים, ואותם עדים הם שהביאו אותו (ועיין לאוה"ח שם).

מיהו המקושש ?

על הפסוק "ויניחו אותו במשמר כי לא פורש מה יעשה לו" (שם פסוק לד), מבאר רש"י שאמנם ידעו שכל המחלל שבת חייב מיתה, אלא שלא היו יודעים באיזה מיתה ימות. ומי היה אותו המקושש? הגמרא אומרת (שבת צו ע"ב) "תנו רבנן, מקושש זה צלפחד, וכן הוא אומר ויהיו בני ישראל במדבר וימצאו איש וגו'. ולהלן הוא אומר 'אבינו מת במדבר', מה להלן צלפחד, אף כאן צלפחד, דברי רבי עקיבא. אמר לו רבי יהודה בן בתירא, עקיבא, בין כך ובין כך אתה עתיד ליתן את הדין. אם כדברך, התורה כיסתה ואתה מגלה אותה! ואם לאו, אתה מוציא לעז על אותו צדיק" עכ"ל הגמ'. וכתב ב'דעת זקנים לבעלי התוספות', שצלפחד בן חפר עשה כן לשם שמים, ומסר את נפשו למיתה כי ראה שעם ישראל מזלזלים בשבת וממעטים בחומרתה, ונשאר צדיק, ואמר אני אחלל שבת ויסקלו אותי ומוזה ישמעו ויראו.

שואל אחד המפרשים שלכאורה לפי זה זו מלאכה שאינה צריכה לגופה, שהרי לא עשה לשם המלאכה אלא ללמד אותם הלכה, וא"כ כיצד הרגו אותו? אלא שאין זה מלאכה שאינה צריכה לגופה במקרה זה, כי כל אחד יכול לטעון כך.

אין דין 'הואיל' בכל מעשה שבת

באחד השיעורים ביארנו בענין דין 'הואיל', שלא יכול אדם לומר שהוא מבשל בשבת כי אולי יש חולה מסוכן בבית החולים שירצה לאכול את האוכל שלו דוקא, וכן לא יכול לומר אדם שהוא נוסע בשבת כי אולי ימצא חולה בדרך ויצטרך להסיעו לבית החולים וכדו'. ואמנם אם יהיה מקרה כזה ממש, אזי ילך לרב פוסק שיתיר לו בגלל פיקוח נפש (ועיין לתוס' פסחים מ"ו ע"א).

סקילה בכוונה אחת או בכמה כוונות

אצל המקושש נאמר "וירגמו אותו באבנים וימת" (בלשון רבים), ואילו במקלל כתוב בלשון יחיד "וירגמו אותו אבן" - מדוע ישנו הבדל לשוני ביניהם? ויש לבאר, שבמקלל כולם היו מקנאים לדבר וזורקים את האבנים לשם שמים ולשם אותה מטרה, ועל כן היתה כל זריקת אבן לאותה המטרה, ועל כן נכתב בלשון יחיד. אבל בדין המקושש שראו שעשה זאת לשם שמים (עיין לעיל), היו כמה קולות וחילוקי דעות בקהל, ועל כן זריקות האבנים היו כמו אבנים נפרדות כי כל אחד התכוון אחרת.

שבת וציצית שקולים כנגד כל התורה

רש"י מביא בסוף הפרשה בשם רבי משה הדרשן שהקשר והסמיכות שבין פרשת מקושש לפרשת עבודה זרה באה ללמדנו שכל המחלל שבת כאילו עובד עבודה זרה, שאף הוא שקולה כמו כל המצוות, וכמו שכתוב בעזרא (נחמיה ט') ועל הר סיני ירדת, ותתן לעמך תורה ומצוות, ואת שבת קדשך הודעת להם" וכו' (עיין רש"י במדבר טו, מא). גם סמיכות הפרשה לפרשת ציצית באה ללמדנו שגם היא שקולה כמו כל המצוות שנאמר "למען תזכרו ועשיתם את כל

קול צופיך

מִן הָרֹאשׁוֹן לְצִיּוֹן הָרֶה"ג הַמְקוּבֵּל הָא-לֵקִי
הַרְבֵּי מֵרַדְכִי אֱלִיהוּ זְצוּק"ל

שלח לך - תשס"ג - מאת מִן הָרֹאשׁוֹן לְצִיּוֹן הָרֶה"ג הַמְקוּבֵּל הָא-לֵקִי זְצוּק"ל

ומובא בגמרא (ק"י ע"ב): "רבי אליעזר בן יעקב אומר קושרין וכו': פשיטא, לא צריכא דאית לה תרתי איסרי (ב' פירושים ברש"י, האחד, שקשר שני חבלים לרוחב פתח הרפת זה למעלה מזה. והשני, שני חבלים שקושרים בה משני צידי הפתח ולא היו בה מאתמול) מהו דתימא חדא מינייהו בטולי מבטיל קמ"ל. אמר רב יוסף אמר רב יהודה אמר שמואל הלכה כרבי אליעזר בן יעקב א"ל אביי הלכה מכלל דפליגי אמר ליה מאי נפקא לך מינה אמר ליה גמרא גמור זמורתא תהא"

כלומר אדם רגיל לקשור דברים בלי משים, ועל כן כותב הבא"ח הנל שיש להזהר לא להכשל בזה.

הרבה אחדים תולים ואומרים שהמג"א (בסי' ש"ז ס"ק ד') אוסר דוקא לקשור חזק, אבל באופן חלש, התיר. אך דעת הפוסקים האחרונים היא שאין לתלות זאת במג"א. ואם רוצה לקשור שקית של פיצוחים מיניה וביה, אע"פ שזה קשר אחד, אסור כיון שהוא קשר של קיימא (קשר אחד שעושה בשני קצוות החוט, אינו קשר של קיימא. עיין רש"י שבת ק"י ע"א ד"ה בדרבנן).

הגדרת קשר של קיימא ומעשה אומן

יש אומרים: שפעם בשבוע מתירו. ויש אומרים: לעולם. דעת הבא"ח: כל קשר שאינו עשוי להתיר בו ביום נקרא קשר של קיימא (בא"ח כי תשא אות א').

וכתב הבא"ח: "הגם שהרב מג"א כתב על דברי רמ"א וז"ל מיהו נראה מלשון הר"י שהוא קושר שקושרין אותו הדק היטב, אל תטעה לחשוב שכוונתו שגם בשני קשרים בעינין שמהדקים הדק היטב, ואם לא מהדקים הדק היטב, אלא הדוק מעט שרי, זה אינו שלא נאמר דבר זה אלא כוונתו מבוררת על מה שכתב הרמ"א שאנחנו לא בקיאים בקשר מעשה אומן, ובא מג"א לבאר לנו שאנו לא בקיאים במעשה אומן, אבל מיהו בשני קשרים זה נקרא מעשה אומן". כלומר שאסור.

ושאל הבא"ח: לדעת מי שמצריך מעשה אומן ולעולם, כיצד ימצא קשר אחד שבו יתחייב? ועונה: אם קשר חוט בקשר אחד וזרקו לים, אזי חייב.

וגם הביא בתשובותיו של 'רב פעלים' בתורה לשמה' וכותב: מצינו בתוספתא שקשר של קיימא זה לעולם וחייב חטאת. וכתוב בב"י שהכל לפי דעתו של האדם ומנהגו. ועיין להלן.

והוסיף: "באופן אחר יש לעשות מציאות שיכולים להתרות בו ויכולים לבא מזה לחיוב סקילה כגון שרואה אותו קושר ומטיל לים דהא ודאי הקשר הזה לעולם. ואיירי במלאכה שהוא צורך גופה, שהוא צריך לזרוק עץ לים, והיה רוצה שיטבע אותו העץ ולא יצוף (וקשרו עם אבן). או אפשר היה לו פת חמץ והיה ערב פסח שחל בשבת, וזרקו לים וקושרו באבן כדי שלא יצוף, ועיין בספר חקרי לב מה שחקר בענין קשר ומה שתמה שם, ומדברי המחבר נתיישבה הקושיה של החקרי לב" (בעל 'חקרי לב') שאל כיצד התירו של קיימא לעולם למ"ד? אך לפי המקרה הנ"ל שזרק לים מובן הדבר. ועיין לר"פ ח"י א"י סימן מ"ד, ובספר 'תורה לשמה' סימן צ"ו.

הנחת מגבת רטובה לייבוש

הרמב"ם כותב (פכ"ב מהלכות שבת הלכה כ'): "מי שרחץ במים מסתפג באלונטיתו ומביאה בידו ואין חוששין שמא יסחוט וכן מי

אמרו, לא קיים את המצוה, וצריך לחזור ולקיימה פעם שניה, וה"ה בהנחת תפילין (ועיין לשו"ע סי' ס' ולחוננים עליו).

בסידור 'קול אליהו' מובא 'לשם יחוד' שקודם לבישת הטלית (בעמוד 59), ותוכנו הוא: "...הריני מוכן ללבוש טלית מצויצת כהלכתה כמו שצינו ה' אלוקינו בתורתו הקדושה ועשו להם ציצית וכו' שנזכר כל מצוותיו לעשותם וכו' כדי לעשות נחת רוח ליוצרנו וכו' והריני מכוון לפטור בברכה זו גם הטלית הקטן שעלי וכו'. ולענין 'לשם יחוד' שקודם הנחת תפילין הדפסנו שני נוסחים, ארוך, למי שיש זמן בידו, וכן נוסח מקוצר אם אין לו זמן (עמודים 64 – 63). כאשר בנוסח הארוך מובא שיכוון בהנחתם שצינו הקב"ה, בארבע פרשיות אלו שיש בהם יחוד שמו ויציאת מצרים, להניחם על הזרוע כנגד הלב ועל הראש כנגד המוח, כדי שנזכור נסים ונפלאות שעשה עמנו, שהם מורים על יחודו וכו' (עיין בא"ח וירא אות א').

ואם אין לאדם זמן לומר 'לשם יחוד', לפחות יחשבנו בהרהור. או שפעם אחת בשבוע כגון ביום ראשון בבוקר יאמרנו, ובשאר הימים יאמר 'הריני מכוון כמו שאמרתי ביום ראשון', ואם גם לזה אין לו שהות, יאמר 'הריני מכוון כמו שכתוב בסידור'.

מצוות צריכות כוונה או לא?

במקום אחד מצינו שמצוות צריכות כוונה (דהיינו, שמכוון לעשות את המצוה), ובמקום אחר כתוב שמצוות אינן צריכות כוונה. וישנם שני סוגי כוונות: האחת, לכוון שעתה הוא מקיים מצוה. והשניה, שמכוון לצאת יד"ח במצוה זו. ולפי רוב הפוסקים הכוונה הראשונה היא לעיכובא (עיין שו"ע שם סי' ס' ולחוננים עליו, מש"ב וביאור הלכה וכה"ח).

נוהגים לומר ביום ר"ה לפני תקיעת שופר נוסח של 'לשם יחוד'. כאשר ביום הראשון של ר"ה אומרים 'הריני מכוון לצאת ידי חובת תקיעת שופר דאורייתא', וביום השני אומרים 'לצאת ידי תקיעת שופר מדרבנן'.

ואם ביום ר"ה קם בבוקר, ואמר לאשתו אני הולך לביהכ"ס להתפלל ולשמוע שופר, אע"פ שלא אמר 'לשם יחוד', יצא ידי חובה, כיון שכל הליכתו לביהכ"ס היתה במטרה לשמוע קול שופר. וכתבנו בסידור: התוקע אומר 'לשם יחוד' שמכוון להוציא את הציבור יד"ח, וכל אחד מהציבור אומר 'לשם יחוד' לצאת יד"ח.

קושר ומתיר

הזכרנו לעיל, כי מִן הָרֹאשׁוֹן לְצִיּוֹן הָרֶה"ג הַמְקוּבֵּל הָא-לֵקִי זְצוּק"ל אינו יודע הלכות קושר, אינו נקרא מחלל שבת עד שידע את ההלכות. וכתוב בבא"ח ובספר הזכרונות (של מהר"י אבוהב) שבענין קשירה והתרה, הרבה אנשים אינם בקיאים, ובהם אפשר להכשל בנקל (עיין בא"ח כי תשא אות א'). למשל, אם התרופף הקשר שבסוף חוטי הציצית, אסור בשבת לחזקו.

המשנה בשבת אומרת (ק"י ע"ב): "יש לך קשרין שאין חייבין עליהן כקשר הגמלין וכקשר הספנין קושרת אשה מפתח חלוקה וחוטי סבכה ושל פסקיא ורצועות מנעל וסנדל ונודות יין ושמן וקדירה של בשר ר' אליעזר בן יעקב אומר קושרין לפני הבהמה בשביל שלא תצא"

קול צופיך

מֶרֶן הָרָאשׁוֹן לְצִיּוֹן הָרַה"ג הַמְּקוּבֵּל הָא-לֵקִי
הַרְבֵּי מֵרַדְכִי אֱלִיהוּ זְצוּק"ל

שלח לך - תשס"ג - מאת מֶרֶן הָרָאשׁוֹן לְצִיּוֹן הָרַה"ג הַמְּקוּבֵּל הָא-לֵקִי זְצוּק"ל

קשירת והתרת כובעו של הבן איש חי

כל מי שרואה את תמונתו המפורסמת של מֶרֶן הָבֵן אִישׁ חַי' זִיעִי"א לא יכול שלא להתפעל מאופן קשירתו האומנותית של כובעו, וקשר זה היה קושר ומתיר כל יום, ואמר על עצמו שהוא אומן בקשירה זו, ואין איש הידע לעשות דוגמתו. ואומר הבא"ח יש אחדים שלא עושים זאת על ראשם אלא על סיר הפוך, ואלו המגלגלין עושים כלי בשבת, אבל על ראשו מותר כיון שהוא דרך לביתה.

בדורות הקודמים היו הנשים לובשות צעיף לכסות שערות ראשן ועליו היו מניחות של ועליו כובע קטן ועליו עוד של נוסף. ובגמרא כתוב שזה נקרא 'דת יהודית' (עיין כתובות דף עב). וכתוב לענין הסוטה "ופרע את ראש האשה" (במדבר ה, יח), שהיה הכהן פורע את שער ראשה לבזותה. אבל כיום הנשים מתנאות בזה.

כתוב בגמרא, מעשה באחד שהתרגו על איזו אשה והוריד לה את צעיפה מעל ראשה. הלכה האשה ותבעה אותו לבי"ד, ופסק ר' עקיבא שישלם לה דמי בושט בסך ארבע מאות זוז. מה עשה הנתבע? הלך וקנה בקבוק בושם ושברו על הרצפה בדרך שבה נוהגת האשה ללכת, והכמין לה עדים. והנה האשה יוצאת לדרכה ורואה גומא ובה מי בושם, הורידה את צעיפה מעליה וטבלתו בבושם והחזירה אותו על ראשה. הביא הנתבע את שני העדים הללו לבי"ד שיעידו שהיא מגלה ראשה, וא"כ אינו צריך לשלם לה דמי בושט. אמר לו הדיין אע"פ שאדם רשאי לחבול בעצמו, ואם חבל לעצמו פטור, אבל אתה שחבלת בה צריך לשלם (עיין ב"ק דף צ' ע"ב).

הגמרא מספרת: "חנן בישא תקע ליה לההוא גברא (היכה איש אחד) אתא לקמיה דרב הונא א"ל (לחנן בישא) זיל הב ליה פלגא דזוזא (תשלם לוחצי זוז דמי בושט). הוה ליה זוזא מכא בעי למיתבה ליה מיניה פלגא דזוזא לא הוה משתקיל ליה (היה לו לחנן בישא מטבע של זוז שנפחתה צורתה, ואינו עובר לסוחר, ולא רצה אותו אדם לקבלה ממנו) תקע ליה אחרינא (היכה אותו חנן עוד מכה) ויהביה נהליה" (עיין ב"ק ל"ז ע"א).

ומכאן אנו רואים עד כמה צריך להזהר בכבוד כל אדם, שאותו חנן אפשר שנקרא חנן "בישא" מאותו מעשה והלאה.

מכבש וקולב

מֶרֶן בְּשׁו"ע כותב (או"ח סי' ש"ב סעי' ד'): "מכבש (הוא כלי שכובשין בו בגדים אחר הכביסה, והם שתי לוחות זה על זה והבגדים ביניהם), של בעל הבית מתירין אותו ליטול ממנו בגדים לצורך השבת; ושל אומן, אסור מפני שהוא תחוב בחזקה והתרתו דומה לסתירה".

בזמנם, כדי לייבש וליישר את הבגדים לאחר הכביסה, היו מניחים אותם בין שני לוחות עץ.

כיום במכבסות החדשות, ישנה בובה שעליה מלבישים את החולצה וכדו', ומתוכה יוצאים אדים חמים אשר מזהים את החולצה תוך מספר שניות. וברור שעל זה אסור להלביש בגד בשבת. ואפילו אם הניחו מע"ש אסור להסירו מעליו בשבת.

שנשרו כליו במים מהלך בהן ואין חוששין שמא יסחוט, ואסור לו לשטחן ואפילו בתוך ביתו גזירה שמא יאמר הרואה הרי זה כבס כסותו בשבת ושטחה ליבשה וכל מקום שאסרו חכמים מפני מראית העין אפילו בחדרי חדרים אסור".

דהיינו, אם טבל במקוה ביום שבת והתנגב במגבת (ומותר לטבול בשבת, ולא כאותם האומרים שאסור), כשחוזר לביתו לא יניחנה לייבוש על החלון, משום מראית עין, אלא יניחנה בתוך ביתו. ובחורף אין להניחה על ההסקה, כיון שהמים מתאדים והיו כמבשל. ועיין בשו"ע (או"ח סי' שכ"ו סעי' ה') שאם אדם רחץ ידיו והם עדיין רטובות, אין לו לחממם ע"י אש, עד שינגבם היטב בהתחלה, כי יש חשש של בישול המים.

ולעצם הטבילה בשבת, עיין שם בסעי' ח' שמותר. וכיום עיקר השאלה היא, האם מותר לאשה לטבול בליל שבת או שזה נקרא מתקן, ולהלכה מותר. אבל אין לאשה לכוון זמן טבילתה ולדחותה לליל שבת כי כך נוהגת. ועיין במהרי"ל (סי' ק"ו) שאין לאשה לטבול בשבת אם זה לא זמנה. ואין אנו נוהגים כן. ובכלל אין לאשה לדחות את זמן טבילתה לפי מה שנוהגת, אלא מיד שסיימה לספור ז' נקיים תלך לטבול (ובענין טבילה בליל שבת במים חמים עיין סי' שכ"ו בכה"ח סי' ל"ג).

קיפול בגדים בשבת

מֶרֶן בְּשׁו"ע פסק (בסי' ש"ב סעי' ג'): "מקפלים כלים בשבת לצורך שבת ללבשם בו ביום. ודוקא באדם אחד, ובחדשים שעדיין לא נתכבסו, ולבנים, ואין לו להחליף; ואם חסר אחד מאלו התנאים, אסור. ויש מי שאומר דלקפלו שלא כסדר קיפולו הראשון מותר בכל ענין, ונראין דבריו".

דהיינו ישנם כמה תנאים להיתר קיפול בגד בשבת: א. אם מקפל לצורך שבת ב. לא ע"י שני בני אדם ג. ובלבד שיהא הבגד לבן ולא צבעוני ד. וכן שיהא הבגד חדש, שלא כובס ה. ואין לו בגד אחר.

ולפיכך, אדם שפושט בליל שבת את מכנסי השבת הנקיים והמגוחצים, אין לו לקפלים בסדר הקיפול המגוחץ (עיין שו"ע סי' ש"ב סעי' ג').

קיפול טלית בשבת

האם מותר לקפל את הטלית בשבת? יש מי שאומר: יקפל אותה שלא כסדר קיפולה הראשון, ובמוצאי שבת יקפלנה כראוי. ויש מי שאומר: אסור לקפלה, אלא יניחנה בצד ולערב יקפלה.

היה מנהג טוב שהכלה מביאה לחתן טלית חדשה, ושואלת אותו כיצד הוא רוצה את הקשרים. פעם שאלו את אחי חכם נעים הי"ו, מה הדין אם קשר את חוטי הציצית לפי כ"ו, וכעת רוצה להוציאם ולהעבירם למקום אחר, האם זה נקרא מוחק שם ה' ? וענה להם: שאין בזה משום מוחק שם ה', כיון שזה רק רמז לשם ה'.

קול צופיך

מִרְנָה הַרְהִי"ג הַמְקוּבֵּל הָא-לֵקִי
הַרְבֵּי מִרְדְּכִי אֵלֵיהוּ זְצוּק"ל

שלח לך - תשס"ג - מאת מִרְנָה הַרְהִי"ג הַמְקוּבֵּל הָא-לֵקִי זְצוּק"ל

והדרך הטובה ביותר היא להניח את הקפה לתוך כוס, ולקחת כוס ריקה וממלא אותה מים מהמיחם, וממנה ישפוך לתוך הכוס עם הקפה. ואין הבדל אם זה קפה רגיל או קפה נמס. וכן אם רוצה להכין כוס תה בשבת, ימלא מהקומקום של התה (שבו תמצית תה) לתוך כוס ריקה, ויקח כוס ריקה אחרת וימלא בה מים מן המיחם, וישפוך את המים לתוך הכוס שבה יש תמצית תה. ולא יעשה הפוך כדי שלא יכנס למחלוקת אם יש צביעה במשקין או לא (ועיין ביגית ורדים' כלל ג' מסי' ב' עד סימן ט' שהאריך בזה בכמה תשובות).

גומל נפשו איש חסד

כמו שאדם צריך להזהר בכבוד כל אדם, כך יזהר בכבוד נשמתו ככתוב "גומל נפשו איש חסד" (משלי יא, יז). יש חסד שאדם עושה עם אחרים, ויש חסד שאדם עושה עם נשמתו על ידי לימוד התורה וקיום המצוות.

אנו מבקשים מהקב"ה שיעשה עמנו חסדים ונסים ונפלאות, ושידבר שונאינו תחתינו, ונוכח לראות פני משיח צדקנו בגאולה שלמה, וכן יהי רצון ונאמר אמן.

*רוצים לקבל קול צופיך באמייל כל שבוע !!

שלחו לנו בבקשה באמייל ל- webmaster@harav.org

www.harav.org

בזמנם היה קרש (קולב) שעליו היו תולים את הבגדים, והוא היה יקר מאד, ועל כן דינו היה מוקצה. כיום יש קולבים העשויים עץ או פלסטיק, ואינם יקרים כלל, ואינם מוקצה, ומותר בשבת להניח עליהם בגדים.

שעון מעורר

בזמנם היו השעונים עובדים על ידי קפיץ, ומידי פעם היה צורך לסובב את הקפיץ כמה סבובים, כדי שהשעון יתמלא. ובשבת אסור למתוח את הקפיץ בשעון כזה.

כיום רוב ככל השעונים עובדים על כח הסוללה או חשמל. ואם ביום חול השעון מצלצל ומפריעו ממנוחתו, לוחץ עליו ומשתיקו. אבל אם כיון לעצמו את השעון ביום שישי כדי שבשבת יקום מוקדם להתפלל בנץ או לומר תהלים וכדו' – ובשבת הצלצול ממשיך ללא הפסקה, אסור לו לטלטל את השעון. אבל יכול להניח עליו כרית, או יכפה עליו קערת פלסטיק (ואין חשש אוהל בזה לדעת הבא"ח).

אבל אם ביום חול הרגיל את עצמו, לשנות מידי פעם את מיקום השעון, פעם קרוב למיטתו, ופעם רחוק, אזי בשבת אין לשעון דין מוקצה ויהיה מותר לטלטלו למקום אחר, אלא שיזהר שלא לסוגרו.

לענין שעון קיר או שעון שמתמלא ע"י מתיחת הקפיץ, וכן שעון שמשמיע מנגינה כל חצי שעה או שעה, או שמקיש מספר נקישות לפי השעה – כל זה כיום מותר, ואין בו דין השמעת קול, כי כולם יודעים שאין צורך לעורכו בשבת.

וכן מותר כיום לערוך שעון שבת לפני שבת, דהיינו לכוונן שידליק או יכבה בשעות מסוימות, כי הכל יודעים שיש שעון שבת, ולא יבואו לחשוש שכיבה או הדליק בשבת (ענין לשו"ע ס"י של"ח סעי' ג', ולכה"ח ולמש"ב באורך שם. וכן בכה"ח שם ס"ק כ"ח שאם יש דלת שבפתיחתה נדלק החשמל, או כיום שיש עין בקרה – עין אלקטרונית, שבזמן שאדם מתקדם לדלת היא נפתחת מאליה – אין להכנס למקום כזה בשבת).

מנוחה בשבת

לא ניתנו שבתות וימים טובים לישראל אלא כדי שיעסקו בהם בתורה.

ואומרים חז"ל שעם הארץ יכול לישון ביום שבת שעתיים, אבל תלמיד חכם יכול לישון ארבע שעות. והסיבה לכך היא, כיון שהת"ח לומד כל השבוע, אבל עם הארץ אינו לומד במשך השבוע, וע"כ חייב לקבוע זמן רב בשבת ללמוד תורה.

ואומר האר"י

הרבנים שיושנים עושים כוונות בשנתם שיהא להם כוח ללמוד, משא"כ עמי הארצות שמנהגם לישון כדי שיהא להם כח לעבודתם. וזהו שכתוב "כי ישרים דרכי ה' צדיקים ילכו בם ופושעים יכשלו בם" יש שמקיים את המצוה ויש שנכשל בה. ואם אוכל חמין בשבת ומתכוון שישבע, בסדר, אבל האומר 'אני אוכל כדי לענג את שבת קודש', שכרו בשמים גדול יותר.

הכנת קפה או תה בשבת

הזכרנו כמה פעמים ושוב אנו מזכירים בענין חליטת כוס קפה בשבת, דנו בזה הפוסקים אלו אוסרים ואלו מתירים, וכן בהכנת כוס תה יש בעיות הלכתיות.

